Encyklopédia života antického človeka

Peter Fraňo

Lidia Winniczuk: Ludzie, zwyczaje i obyczaje starożytnej Grecji i Rzymu. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA 2006, s. 648.

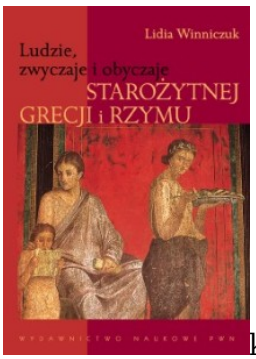

Poľská klasická filológia vždy patrila medzi vrcholné vedecké pracoviská tohto zamerania v stredoeurópskom kultúrnom priestore. O jej význame svedčí nielen vysoký počet katedier na tunajších vysokých školách (10), ale aj veľké množstvo osobností, ktoré sa významnou mierou zaslúžili o rozvoj štúdia klasických jazykov (Tadeusz Zieliński, Tadeusz Sinko a ďalší). Slovenská a česká verejnosť sa s poľskou filologickou školou zoznámila najmä vďaka prekladom kníh Anny Świderkówej, ktoré vychádzali v bývalom Československu v priebehu 70. – 80. rokov 20. storočia. Jednou z menej známych postáv tohto obdobia bola nepochybne aj profesorka Varšavskej univerzity a autorka mnohých odborných publikácií Lidia Winniczuk.

Po vyše dvadsiatich rokoch od prvého vydania (v roku 1983) si na pulty poľských kníhkupectiev opätovne našla cestu jej úspešná kniha *Ľudia, zvyky a tradície starovekého Grécka a Ríma*. Už podľa názvu je evidentné, že autorkiným zámerom bolo čo možno najprijateľnejšou formou predstaviť spoločenský a kultúrny život obyvateľov oboch starovekých národov. Práca má preto najmä pedagogický rozmer. Tomu zodpovedá aj zrozumiteľný štýl písania a prehľadné členenie kapitol na základe tematického záberu. Ich rozsah je pritom rôzny. Od krátkych oddielov, ktoré sa zaoberajú meraním času (s. 159 – 173) či antickou medicínou (s. 283 – 301) až po rozsiahle časti venujúce sa obradom, slávnostiam, sviatkom a divadelným predstaveniam (s. 421 – 562). Jednotlivé úseky sa začínajú predstavením gréckych reálií, po ktorých vždy nasleduje časť venovaná rímskemu obdobiu.

Hneď v úvode publikácie sa autorka venuje skúmaniu geografickej a hospodárskej štruktúry antického sveta. Prehľadné tabuľky nám sprostredkúvajú údaje o počtoch obyvateľov či o súpisoch nálezísk drahých kovov v gréckych štátoch. Nadväzujúca kapitola *Príroda a človek* (s. 37 – 64) sa sústreďuje na analýzu prevažne dvoch živlov nevyhnutne potrebných pre ľudský život – vody a ohňa. Nevšíma si len užitočnú stránku prírodných zdrojov, ale poukazuje aj na rôzne tragické katastrofy. Zemetrasenia, výbuchy sopiek a povodne nešetrili obyvateľstvo ani v minulosti. Špeciálnou kategóriou boli udalosti zavinené ľudskou činnosťou. Predovšetkým známe zrútenie dreveného amfiteátra v meste Fidenae a obrovský požiar Ríma počas panovania Neróna, ktoré tak pestro opísal vo svojom diele Tacitus. Už po prvých stránkach je čitateľovi zrejmé, že Lidia Winniczuk vychádza vo svojej analýze gréckeho a rímskeho spôsobu života prevažne z literárnych prameňov. V niektorých prípadoch by však zmienka o významných archeologických náleziskách a pamiatkach hmotnej kultúry bola viac než žiaduca.

V stati o gréckych menách s názvom *Platón, Aristeidés, Sofoklés: meno či priezvisko?* (s. 221 – 223) sme zas informovaní o rôznych druhoch tvorenia gréckych mien. Autorka napríklad spomína, že často sa gréckym chlapcom a dievčatám dávalo meno po otcovi či dedovi, respektíve po matke alebo

babke (napríklad známy rečník Démosthenés „zdedil“ meno po svojom otcovi). Špeciálnou kategóriou boli takzvané *onomata theofora* – mená vyjadrujúce meno niektorého z bohov: Diodóros (Diov dar), Diogenés (zrodený z Dia) a podobne. Neskorší úzus zas odvodzoval meno od fyzických charakteristík svojho nositeľa. Postupom času sa tento spôsob tak udomácnil, že nadobudol primárny charakter, čím oficiálne rodové meno stratilo svoj význam (napríklad pôvodné Platónovo meno bolo Aristoklés). Všeobecným problémom takto vytvorených mien bola skutočnosť, že neodkazovali na rodové príbuzenstvo. Už spomínaný Platón – filozof, mal menovca v Platónovi – dramatikovi, pričom títo dvaja neboli v nijakom príbuzenskom pomere. V úradných záznamoch sa preto zaznamenávalo nielen samotné meno osoby, ale aj meno otca či názov miesta (*ethnikon*), respektíve dému (*démotikon*), do ktorého ten-ktorý občan patril (napríklad *Krétikos* znamenal pochádzajúci z Kréty). Obdobie helenizmu navyše zaviedlo udávanie určitých charakteristických znakov osoby. Na papyrusových zvitkoch preto môžeme čítať aj takéto záznamy: *Sentheus, vek tridsať rokov, jazva na zápästí ľavej dlane* a podobne.

Podobným spôsobom by sme mohli predstaviť ešte ďalšie hlavné kapitoly, ktorých súhrnný počet prevyšuje číslo tridsať, no radšej sa sústredíme na celkové zhodnotenie obsahového spracovania recenzovanej publikácie. Tu musíme konštatovať určitú disproporciu. Autorka sa síce niekedy podrobne zaoberá danou tematikou, no inokedy si vystačí iba s veľmi stručnou charakteristikou. Napríklad podkapitola *Knihy na indexe* (s. 280 – 281) nám sprostredkúva celé dejiny rímskej cenzúry iba na dvoch stranách. Lech Trzcionkowski, ktorý napísal doslov k novej reedícii knihy, považuje za jeden z jej základných nedostatkov absenciu relevantných zmienok o politickej a spoločenskej štruktúre gréckej *polis* a rímskej *civitas*. Väčšina reálií je totiž zobrazená cez prizmu hospodárskych činiteľov, čoho dôsledkom je neprítomnosť informácií o antických úradoch, politických zoskupeniach, rečníctve či súdnictve. Lidia Winniczuk sa podľa autora doslovu taktiež vôbec nevenuje problémom gréckej *pederastie*, čo však spôsobila predovšetkým doba vzniku diela (70. roky 20. storočia). V neposlednom rade problematicky pôsobí už spomínaná preferencia písaných prameňov. Pisateľka neraz súčasne cituje z rôznych typov prameňov (epigrafické, filozofické, epické a podobne) bez toho, aby dostatočným spôsobom zvážila ich autentickú výpovednú hodnotu.

Popri všetkých kritických úvahách si treba uvedomiť, že je nesmierne ťažké zhodnotiť relevantnosť diela, ktoré si kladie za cieľ komplexne zmapovať spoločnosť určitého časového obdobia. Pri akejkoľvek autorskej dôkladnosti sa v takom type textu vždy nájdu menej preskúmané oblasti či určité pozabudnuté námety. Napriek tomu prináša recenzovaná kniha množstvo podnetných informácií o každodennom živote antickej spoločnosti. A svojím naozaj širokým obsahovým záberom má čo ponúknuť mnohým obdivovateľom gréckej a rímskej kultúry.

Mgr. Peter Fraňo
doktorand odboru Systematická filozofia
Katedra filozofie
Filozofická fakulta UCM v Trnave
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava
p.frano[zavináč]gmail.com